

La Signifo de la Dudek-Unua Jarcento¹

Ronald J. Glossop,

Profesoro Emerita, Sud-Ilinojsa Universitato en Edwardsville, Usono.

rglossop@mindspring.com

Resumo

Laŭ ekonomisto Kenneth Boulding, la signifo de la 20-a jarcento estas ke la industria revolucio tiam atingis la tutan mondon. La ŝanĝoj kaŭzitaj de tiu revolucio kaŭzis ŝanĝojn en ni kaj en nia socio. Ni nun spertas transiron de la internaciismo de la 20-a jarcento al la tutmondismo de la 21-a jarcento. Mi atentigas vin al kulturaj ŝanĝoj kiuj iom post iom okazadas en tri kampoj: (1) Ni nun ekpensas pri ni mem kiel civitanoj de la tuta mondo, ne nur de unu nacio; (2) Ni nun ekkonstatas ke ni bezonas nenacian tutteran lingvon kiun ĉiuj membroj de la tutmonda komunumo povas uzi por komuniki unu kun la alia; (3) Ni nun ekkonstatas ke nia ĉefa lojaleco devas esti al demokratian tutteran registaron dum la lojaleco al nia landa registaro devas esti sub tio.

Ŝlosilvortoj: Tutmondismo, Mondcivitaneco, Esperanto.

Abstract

According to economist Kenneth Boulding, the meaning of the 20th century is that the industrial revolution then reached the whole world. The changes caused by that revolution caused changes in us and in our society. We are now experiencing a transition from the inter-nationalism of the 20th century to the globalism of the 21st century. I call your attention to cultural changes which gradually are occurring in three areas. (1) We are now beginning to think of ourselves as citizens of the whole world, not only of one nation. (2) We are now beginning to realize that we need a non-national whole-Earth language which all members of the global community can use in order to communicate with one another. (3) We now are beginning to realize that our primary loyalty must be to a democratic whole-Earth government while loyalty to our national government must be secondary to that.

Keywords: Globalism, World Citizenship, Esperanto.

¹ Antaŭe prezentita sur formo de konferenco en la Aŭtuna Renkontiĝo de Esperanto ĉe Lago Georgo NY, Usono, la 11-a Okt. 2008

En la libro *The Meaning of the Twentieth Century (La Signifo de la Dudeka Jarcento)* ekonomisto Kenneth Boulding faras la punkton ke la 20-a jarcento gravas ĉar ĝi estas la periodo kiam la industria revolucio, tio kion li nomas la dua granda transiro en la vivmaniero de homoj, vastiĝis preter la “evoluintaj landoj” al preskaŭ ĉiuj landoj en la mondo. Li rimarkigas kiel multe pli rapide ĉi tiu transiro okazis ol la agrikultura revolucio, la unua granda transiro rilate al kiel homoj vivas. Ĝi komenciĝis proksimume antaŭ 10,000 jaroj, kaj ĝi ankoraŭ ne atingis malmultajn forajn lokojn en la mondo.

La industria revolucio multe ŝanĝis ne nur la manieron en kiu oni produktas aĵojn sed ankaŭ la specojn de aĵoj kiujn oni produktas. La novaj instrumentoj por la veturado (bicikloj, trajnoj, aŭtomobiloj, aviadiloj, kaj jetoj) ŝanĝis la distancojn kiujn homoj povus kaj volus veturi. Novaj instrumentoj de la komunikado (telegramoj, telefonoj, radiofonoj, filmoj, televido, la interreto, kaj poŝtelefonoj) ŝanĝis la manierojn en kiu homoj komunikas unu kun la alia. Kiel oni ofte diras, “Modernaj teknologiaj aĵoj rilate al la transportado kaj la komunikado ĉiutage kaŭzas la mondon pli malgrandiĝi.”

Ĉi tiuj ŝanĝoj kaŭzitaj de la novaj produktoj de industrio poste kaŭzas ŝanĝojn en ni homoj mem kaj en nia socio, dum ni transiras de la internaciismo de la 20-a jarcento al la tutmondismo de la 21-a jarcento². Mi volas atentigi vin al la kulturaj ŝanĝoj kiuj okazadas en tri kampoj: (1) kiel ni pensas pri ni mem, (2) kiel ni komunikas unu kun la alia, kaj (3) kiajn politikajn devontigojn ni faras; tio estas, kia estas la objekto de niaj politikaj lojalecoj.

A. LA TRANSIRO DE LA NACIIISMO AL LA INTER-NACIIISMO.

Kiel la transiro de la agrara socio al la industria socio ne okazis ĉie samtempe, tiel la transiro de la naciismo al la inter-naciismo ne okazis ĉie samtempe. La inter-naciismo aperis en Eŭropo multe pli baldaŭ ol en Usono. La unua internacia registara organizo estis la Centra Komisiono por la Navigacio de la Rejno, starigita de la Eŭropanoj en 1815; kaj la dua estis la Eŭropa Komisiono de la Danubo starigita en 1856. La unua mondvasta internacia registara organizo estis la Internacia Telegrafia Unio. Ĝi estis starigata en 1865 kaj enkorpigata en la Internacian

² Multaj sed ne ĉiuj ŝanĝoj ligitaj al ĉi tiu transiro de inter-naciismo al tutmondismo estas diskutadata de Peter Singer en *One World: The Ethics of Globalization (Unu Mondo: La Etiko de Tutmondiĝismo)*. Yale University Press, New Haven, 2002; 2nd ed., 2004. Singer prezentas sian temon en ĉi tiuj vortoj en paĝo 9. “Rawls’s model is that of an inter-national order, not a global order. This assumption needs reconsidering” (“La modelo de Rawls estas tio de inter-nacia ordo, ne tutmonda ordo. Oni devas rekonsideri ĉi tiun supozon.”)

Telekomunikadan Union en 1932. Ties laboro kaj ankaŭ tio de la aliaj internaciaj funkciaj organizoj starigataj proksimume samtempe estis multe pli gravaj en Eŭropo ol en aliaj mondpartoj.

La formiĝo de la Eŭropa Unio dum la lasta parto de la 20-a jarcento portis la Eŭropanojn iomgrade al unuiĝo, sed multe da naciisma bridado ankoraŭ ekzistas rilate al tiu peno al integrigado. La naciismo en Eŭropo estas subordigata multe pro la sento ke Eŭropa integrigado necesas por konkursi kun Usono, Japanujo, kaj Ĉinujo, sed la uzo de tiom diversaj lingvoj estas granda obstaklo al la unuiĝo.

Usono, apartigata de ambaŭ Eŭropo kaj Azio de oceanoj, emis rigardi la inter-naciismon kiel afero de usona superregado de Latina Ameriko kiel proklamita en la Monroa Doktrino de 1823. Unu indiko de la grado ke la naciismo restis la reganta vidpunkto en Usono estas la fakto ke Usono estas unu el nur tri landoj en la mondo (la aliaj estas Birmo kaj Liberio) kiu ankoraŭ ne uzas la Internacian Sistemon de Mezurunuoj (la metra sistemo de mezuro), malgraŭ la fakto ke en 1866 la usona Kongreso dekretis ke neniu kontrakto kiu uzas la metran sistemon povas esti nuligata de kortumo plus la fakto ke aliaj pli lastatempaj leĝoj deklaras ke ĝi estas la preferata sistemo de mezurunuoj en Usono³.

Malgraŭ iom da movo al la inter-naciismo, la naciismo restas tre potenca forto en Eŭropo kaj aliloke. La nacio-ŝtatoj daŭre konkuras unu kontraŭ la aliaj ekonomie kaj por alta statuso en ĉiuj kampoj (scienco, distraĵo, sporto, arto, literaturo, ktp.). La du mondmilitoj estas kaŭzigitaj de luktoj por pli alta statuso inter Germanujo kaj Britujo, inter Japanujo kaj Ĉinujo, kaj inter Rusujo kaj Germanujo. Dum la Malvarma Milito estis lukto por statuso inter Sovetunio kaj Usono. Similaj luktoj por pli alta statuso nun evoluas inter nacio-ŝtatoj kiel Usono kaj Ĉinujo kaj ankaŭ inter Hindujo kaj Ĉinujo. La naciismo certe ne estas elĉerpita forto.

B. LA TRANSIRO DE LA INTER-NACIISMO AL LA TUTMONDISMO.

Nun ni rigardu la transiron de la inter-naciismo al la tutmondismo. La malsamo inter ĉi tiuj du vidpunktoj estas ke la unua vidas la mondon kiel kolekto de nacio-ŝtatoj dum la dua vidas ĝin kiel unuopa planedo kie la landlimoj inter la nacioj estas iom negravaj. La konvena figuro por la inter-naciismo estas mapo de la mondo aŭ tradicia globuso kie la diversaj nacio-ŝtatoj aperas en diversaj koloroj kaj ĉiu nacio-ŝtato estas limigita de solida nigra linio. La konvena figuro por la

³ Vidu: The World Almanac and Book of Facts, 2008 (La Monda Almanako kaj Libro de Faktoj, 2008). World Almanac Books, New York, 2008, paĝo 344.

tutmondismo estas la foto de la Tero el spaco kie ne aperas landlimoj, kaj en kiu la unueco kaj izoleco de la planedo en spaco estas tre evidentaj.

La vorto “inter-naciismo” venas de la latina lingvo, kaj ĝi signifas “inter” nacio-ŝtatoj. Interne de ĉi tia kadro, homoj ne rilatas rekte unu al la alia kiel individuoj sed kutime interagas unu kun la alia kiel civitanoj de malsamaj nacio-ŝtatoj, kaj en formalaj situacioj per landaj reprezentantoj. Transiri limon de unu nacio-ŝtato al alia nacio-ŝtato ofte postulas ke oni estu inspektita, submetu al malsamaj leĝoj, uzu malsaman lingvon, kaj uzu malsaman monon.

Kvankam oni ne povas indiki precizan momenton kiam la transiro de la inter-naciismo al la tutmondismo komenciĝas, ŝajnas ke grava evento rilata al ĉi tiu transiro estis la fotitado de la Tero el spaco kiu okazis dum la malfruaj 1960-jaroj kaj la fruaj 1970-jaroj.

Ni vivas en la epoko de la tutmondismigo. Tiu vorto “tutmondismigo” kutime estas vidata kiel vorto kiu aludas al la dominado de la tutmonda ekonomio de la transnaciaj korporacioj, kaj tiu situacio certe estas grava faktoro en la maniero en kiu la tutmonda socio ŝanĝiĝas. Ja estas ĉi tiuj transnaciaj korporacioj kiuj, pli ol iuj ajn aliaj institucioj, funkcias en mondo sen landlimoj.

Sed ni ankaŭ observas la tutmondismigon, tio estas, la daŭre pli malgrandigadon de la graveco de landlimoj en ĉiuj facetoj de la homa vivo: rilate al malsano (la bird-gripo, la aidsoso), la interreto, la muziko, la scienco, la edukado, la atletiko, la turismo, la krimo (la drog-trafikado, la kaŝ-transportado de homoj kaj armiloj trans landlimoj, piratado de patentoj kaj kopirajtitaj materialoj) kaj tiel plu. Pensu ankaŭ pri la fakto ke iom post iom pli granda proporcio de homoj eĉ geedziĝas trans landlimoj. Ĉu estas iu ajn kiu ne konas almenaŭ unu tian paron?

Alia indiko de la tutmondismigo estas la kreskanta zorgo pri la konservado de la medio de la tuta Tero. Kiam ni pensas pri problemoj kiel la varmiĝo de la Tero, la ebla malapero de la ozono-tavolo, la kreskanta malegaleco rilate al la viv-nivelo en diversaj landoj, kaj la nebridita konsumado de nerenoveblaj rimedoj, evidentiĝas ke la landaj registaroj kiuj fokusas la atenton al limigitaj geografiaj areoj kaj kiuj agas aparte kaj celas nur por antaŭenigi sian malvastan enlandan bonfarton ne povos sukcese trakti ĉi tiujn mondskalajn problemojn.

C. LA IDENTECO, LA LINGVO, KAJ LA LOJALECO EN LA TUTMONDA KOMUNUMO.

Mi nun fokusu la atenton al la ŝanĝoj ĉe la identeco, la lingvo, kaj la lojaleco dum ni transiras de la inter-naciismo al la tutmondismo.

La temo de la persona identeco aludas al kiel homoj pensas pri si mem. Dum la epoko de la inter-naciismo homoj pensas pri si mem kiel definitive membroj de unu nacio/lando sed

ekkonscias ke sia lando ekzistas en mondo kie ankaŭ ekzistas aliaj landoj kun kiuj oni povas kunlabori en multaj cirkonstancoj. Dum la epoko de la tutmondismo homoj pensas pri si mem ĉefe kiel membroj de la tuta homaro sur la planedo Tero kaj nur dugrade kiel civitanoj de ĉi tiu aŭ tiu nacio-ŝtato. Oni ne ĉesas esti civitano de specifa nacio-ŝtato, sed estas eĉ pli grava esti mondcivitano. Konsideru la manieron en kiu Usonanoj pensas pri si mem ĉefe kiel usonanoj kaj nur dugrade kiel civitanoj de specifa usona ŝtato kiel Misurio aŭ Ilinojso. Pensu pri tiu situacio kaj kiel oni povas levi sin al pli alta geografia nivelo kiel homo kiu pensas pri si mem ĉefe kiel civitano de la tuta Tero kaj nur dugrade kiel civitano de specifa nacio-ŝtato. Lastatempa libro fokusita al ĉi tiu vido de persona identeco estas *World Citizenship: Allegiance to Humanity (Monda Civitaneco: Lojaleco al la Tuta Homaro)* redaktita de Joseph Rotblat.

Dua temo diskutenda rilate al nia transiro de la inter-naciismo al la tut-mondismo estas kiun lingvon oni uzas. Ĉe inter-naciismo oni akceptas la situacion ke diversaj landoj kaj diversaj etnaj grupoj ofte uzas malsamajn lingvojn kaj ke la komunikado inter diversaj grupoj ofte postulas interpretistojn kaj tradukistojn, eble helpataj nun per diversaj specoj de moderna teknologio. Tia inter-naciismo ankaŭ funkcias pli bone kiam individuaj personoj lernas uzi kelkajn diversajn landajn lingvojn. Sed ĉe la tutmondismo devas ekzisti unu komuna lingvo por ĉiuj Ter-anoj⁴, por faciligi komunikadon sed ankaŭ por antaŭenigi tutmondan solidarecon. Ni ne povas ignori la ligan inter identeco kaj kiun lingvon oni uzas. Kiam homoj ne uzas komunan lingvon, estas malfacile por ili vidi sin kiel membroj de la sama komunumo. Konsideru la malfacilaĵojn kiuj okazas kiam ne ekzistas komuna lingvo por la tuta socio kiel ĉe la Kebekanoj en Kanado, la Vaskoj en Hispanujo, kaj la Hungaroj en Rumanujo. Konsideru la nuntempajn problemojn rilate al lingvo-uzado dum oni penas krei Eŭropan Union.

Kiam ni ekpensas pri unu komuna lingvo por la tuta Tero, la evidenta demando estas: Kiu lingvo devus havi tiun rolon? Ĉi-momenton ŝajnas ke la angla lingvo probable iĝos la komuna lingvo por la tuta mondo. Sed la proporcio de la homoj en la mondo kiuj uzas la anglan kiel sian unuan lingvon malkreskas, de proksimume dek procentoj en la jaro 1950 al proksimume kvin procentoj nun. La kvanto da homoj kiuj uzas la mandarenan ĉinan lingvon kiel sian unuan lingvon estas 2.75-oble la kvanto da homoj kiuj uzas la anglan kiel sian unuan lingvon (kaj la ekonomia influo de Ĉinujo en la mondo rapide kreskadas). Ankaŭ la kvanto de denaskaj

⁴ La argumentaron por komuna tutmonda lingvo Amitai Etzioni prezentas en "A Global, Community Building Language?" (Tutmonda, Komunumon-Konstruantan Lingvon?) *The Federalist Debate*, XXI, No. 2 (July 2008), paĝoj 16-20, kaj li argumentas ke ĝi estos la angla.

parolantoj de la hispana lingvo nun estas pli granda ol la kvanto de denaskaj parolantoj de la angla⁵. Plue la influo de la hispana lingvo interne de kaj ekster Usono kreskadas.

Sed okazus justeca problemo se oni uzus iun ajn ekzistantan nacian lingvon. La parolantoj de tiu elektita nacia lingvo fakte ĉiukaze estas malplimulto de la loĝantaro de la mondo, sed ili tamen havus grandegan avantaĝon en internacia komunikado ĉar ili povas uzi sian denaskan lingvon. Tia maljusteco kompreneble vekas indignon, kiel nun okazas en granda parto de la mondo kontraŭ la ofta uzo de la angla lingvo en la interreto kaj en aliaj internaciaj situacioj. Kaj kial ne? En la mondo estas 22 lingvoj kun almenaŭ 50 milionoj denaskaj parolantoj⁶.

La logika kaj morale konvena solvo al ĉi tiu lingva problemo estas uzi kreitan lingvon kiu estas nenies denaska lingvo kaj kiu estas desegnita esti facile lerni kaj uzi⁷. Tio estis la celo de la pola kuracisto L. L. Zamenhof kiam li kreis Esperanton kaj donis ĝin al la mondo en 1878, nur du jaroj post la invento de la aŭtomobilo kun eksplodmotoro. Malfeliĉe Esperanto ne eĉ proksimume ricevis tiom da atento kiom la aŭtomobilo, sed tamen oni ne tute forgesis ĝin. La uzo de Esperanto naskis movadon de idealistoj dediĉitaj al la bonfarto de la tutmonda komunumo. Ĝi estas movado bazita sur komuna lingvo kiu samtempe helpas konservi la uzon de la naciaj lingvoj interne de la naciaj komunumoj. Esperanto estas uzenda krom la naciaj lingvoj, ne anstataŭ ili. La evoluo de la interreto faradas Esperanton eĉ pli utila.

La tria afero influata de la transiro de inter-naciismo al tutmondismo estas la objekto de la politika lojaleco. Ĉe inter-naciismo la ĉefa lojaleco de individuoj ankoraŭ estas al la landaj registaroj. Inter-naciaj politika-determinataj organizoj kiel la Ligo de Nacioj kaj la Unuiĝintaj Nacioj kaj UNESKO kaj la Monda Sana Organizo kaj la Universala Poŝta Unio kaj la Internacia Atoma Energia Instanco estas kreita por trakti inter-naciajn problemojn, sed ĉi tiuj organizoj celas helpi antaŭenigi kunlaboron inter la landaj registaroj, ne inter individuoj. Ĉe tutmondismo la ĉefa lojaleco de individuoj estus al tutmonda registaro, ia demokrata monda federacio kiu estas super la landaj registaroj, simile al la sistemo en Usono kie la landa federala registaro estas super la ŝtataj registaroj.

La patriotismo (lojaleco al la nacio-ŝtato) ne estus forĵetita, sed ĝi estus submetita al la homaranismo (lojaleco al la tuta homaro). Eĉ nun kelkaj homoj estas pli devontigitaj al la bonfarto de la tutmonda komunumo ol al siaj landaj registaroj, sed, ĝis post kiam la politikaj

⁵ Vidu: The World Almanac, 2008 (La Monda Almanako, 2008), paĝo 728.

⁶ The World Almanac, 2008 (La Monda Almanako, 2008), paĝoj 728-29. La franca lingvo nun estas la 17-a en la mondo rilate al la kvanto de denaskaj parolantoj. Kvar el ĉi tiuj 22 lingvoj estas ĉefe en Hindujo kaj tri estas ĉefe en Ĉinujo.

⁷ Ronald Glossop, Language Policy and a Just World Order (Lingva Politiko kaj Justa Monda Ordo), *Alternatives*, XIII (1988), 395-409. Bedaŭrinde eĉ tiuj tutmondaj pensantoj kiel Peter Singer kiu traktas la problemon de kultura imperiismo (vidu paĝoj 139-44 de *One World (Unu Mondo)*) ĝenerale ne komentas pri la afero de lingva imperiismo.

instancoj estas ŝanĝitaj, tiaj mondaj civitanoj alfrontos multajn obstaklojn kiam ili penas agi laŭ tiu devontigo. Ili povos peni agi interne de diversaj neregistaraj organizoj, sed ili ne facile povos eviti la limigojn metitajn sur ilin de la landaj registaroj. Landaj registaroj kutime postulas ĉefan lojalecon al si mem, kaj ili estas malinklinaj rezigni pri tiu postulo ĝis kiam ili decidus iĝi parto de pli granda politico instanco, kiel okazis en Usono kiam la usona Konstitucio anstataŭigis la Artikolojn de Konfederacio kaj kiel nun okazas en Eŭropo kiam la diversaj nacio-ŝtatoj tie konsentas iĝi parto de Eŭropa Unio. La tutmondismo estos tute efektiva nur kiam la koncepto de nelimigita suvereneco de nacio-ŝtatoj estas forlasita⁸ kaj la diversaj landaj registaroj en la tuta mondo estas integritaj en demokratitan tutmondan federacion, kiel la diversaj ŝtataj registaroj en Usono estis integritaj sub unu tutlanda registaro.

KONKLUDO

Kenneth Boulding rimarkigis ke la signifo de la 20-a jarcento estas ke tiam la industria revolucio estas etendiĝinta el la “evoluintaj landoj” al ĉiuj landoj, tio estas, al la tuta mondo. La signifo de la 21-a jarcento estas ke tiam la novaj produktoj de la industrio kaŭzas la tutan novan transiron en la homa socio de la inter-naciismo al la tutmondismo, ŝanĝo kiu elmontras sin (1) en la nova maniero en kiuj homoj pensas pri si mem (kiel civitanoj de la planedo anstataŭ civitanoj de specifa lando), (2) en la nova maniero en kiu lingvoj estas uzataj en la tutmonda komunumo (uzo de komuna tutmonda lingvo krom ankaŭ multaj naciaj lingvoj), kaj (3) en la nova maniero en kiu manifestiĝas la politika lojaleco (de lojaleco al la nacio-ŝtato al lojaleco al demokrata mondfederacio).

Tra la tuta mondo niaj edukaj sistemoj devus iluminadi niajn studentojn, kaj nia amaskomunikado devus levadi la konsciecon de niaj plenkreskuloj, pri la transiro de la inter-naciismo al la tutmondismo kiu nun okazas. Ni devus preparadi niajn infanojn (kaj ankaŭ niajn

⁸ Peter Singer, *One World (Unu Mondo)*, paĝoj 4-5, 8, kaj 144-49. Kiel Singer diras sur paĝo 148: “A global ethic should not stop at, or give great significance to, national boundaries” (“Tutmonda etiko devus ne halti ĉe aŭ multe atenti al naciaj landlimoj”). Aliaj lastatempaj libroj kiuj argumentas por la bezono moviĝi preter landa suvereneco al monda federacio estas James A. Yunker, *Political Globalization: A New Vision of Federal World Government (Politika tutmondiĝo: Nova Vido de Federala Monda Registaro)* (University Press of America, Lanham MD, 2007) kaj Strobe Talbott, *The Great Experiment: The Story of Ancient Empires, Modern States, and the Quest for a Global Nation (La Granda Eksperimento: La Historio de Antikvaj Imperioj, Modernaj Nacio-Ŝtatoj, kaj la Serĉo por Tutmonda Ŝtato)* (Simon & Schuster, New York, 2008). Por Talbott la esprimo “Tutmonda Ŝtato” indikas registaron por la tuta monda kiel ni nun havas landajn registarojn por nacio-ŝtatoj.

plenkreskulojn) intelekto kaj emocioj por vivo en ĉi tiu evoluanta 21-a jarcenta mondkomunumo. Pensu pri la karaktero de vivo en demokrate regata tutmonda komunumo kie ĉiuj homoj ĉie pensos pri si mem kiel civitanoj de la planedo Tero kaj kie ĉiuj povos komuniki unu kun la aliaj per la interreto uzantaj komunan neŭtralan tutmondan lingvon.

LITERATURO

BOULDING, Kenneth E., *The Meaning of the 20th Century: The Great Transition (La Signifo de la 20-a Jarcento: La Granda Transiro)*. Harper & Row, New York, 1964.

ROTBLAT, Joseph (ed.), *World Citizenship: Allegiance to Humanity (Monda Civitaneco: La Lojaleco al la Homaro)*. St. Martin's Press, New York, 1997.

SINGER, PETER. *One World: The Ethics of Globalization (Unu Mondo: La Etiko de Tutmondiĝismo)*. Yale University Press, New Haven, 2002; 2nd ed., 2004.